

Mitmehäälne laulmine Põhja-Latgales: Traditsiooni dünaamika 20. sajandi lõpus – 21. sajandi alguses

—
 Anda Beitāne
 (Tõlkinud Žanna Pärtlas)

Mitmehäälse muusika uurimine on üks tähtsamaid suundi etnomusikoloogias, mis on endiselt aktuaalne. Kahjuks ei ole Läti panus selle teema uurimisse kuigi kaalukas: ehk küll mitmehäälne muusika moodustab suurema osa Läti rahvamuusikast, pole rahvusvahelistes etnomusikoloogilistes ringkondades sellest peaaegu mingit informatsiooni. Tundub, et on aeg muuta seda olukorda ning pakkuda sissevaadet Läti mitmehäälse muusika ühte elusamasse alasse, kus võib ka tänapäeval leida palju huvitavaid mitmehäälse laulmise vorme, mis üritavad 21. sajandil ellu jääda.

Regiooniks, millest käib jutt, on Läti kirdeosa Venemaa piiril, mis on igast küljest geograafiliselt eraldatud. Selle regiooni piirid, milleks on metsad ja sood, loovad erilise saare, mida iseloomustab elus ja mitmekesine traditsioonilise muusika pärand. Läti traditsioonilise kultuuri uurimise kontekstis nimetatakse seda regiooni Põhja-Latgaleks. Põhja-Latgale regioon moodustab erilise kultuurilise ruumi, kus paljud traditsioonilised tavandid ja käsitööd, aga ka traditsioonilise muusika vanemad vormid, säilisid suhteliselt kaua – kuni 20. sajandi lõpuni ja isegi 21. sajandi alguses.

Võib kindlalt väita, et Põhja-Latgale vokaalne repertuaar on põhiolemuselt mitmehäälne, välja arvatud teatud juhtumid, kus meil on tegemist sooloesitusega. Siin võib kohata nii burdooni kui ka *ostinato*'t ning rikkalikult esindatud on ka harmoonilise mitmehäälse laulu erinevad vormid. Paljudel juhtudel võib samuti rääkida burdooni ja harmoonilise mitmehäälse laulu kombinatsioonidest.

Käesolev artikkel on pühendatud mitmehäälse laulmise elusale praktikale. Artiklis ei üritata mitte üksnes tutvustada lugejale Põhja-Latgale tüüpilisi mitmehäälse laulmise liike, vaid ka jälgida selle elu 1990. aastatel ja 21. sajandi alguses, kirjeldades tähtsamaid kontekste ja tingimusi, mis on mõjutanud ja mõjutavad endiselt mitmehäälse laulmise praktikat Põhja-Latgales. Põhja-Latgale mitmehäälse laulmise uurimist 1990. aastatel toetasid välitööd, mille käigus etnomusikoloogid avastasid palju huvitavaid, seni teadmata mitmehäälse laulu tüüpe. Nende hulgast on eriti märkimisväärsed kaks stiili – burdoon ja mitmehäälne laul ülemise soolo-saatepartiiga. Paljude tegurite koostoimel eksisteerisid need stiilid seal 20. sajandi lõpus ja neid oli võimalik viimasel hetkel dokumenteerida ja uurida. Nende stiilide kirjeldus selles artiklis põhineb välitööde tulemustel, kusjuures lisainformatsiooni ja võrdluse jaoks kasutatakse Martin Boiko uurimusi. Näited, mida kirjeldatakse käesolevas artiklis, on üksnes väike osa Põhja-Latgale mitmehäälse laulu laiast ja mitmekesisest repertuaarist, kuid need annavad võimaluse identifitseerida uuendusi ja täheldada muutusi ja arengusuundi 20-aastase perioodi jooksul. Protsessid mitmehäälse laulmise elus Põhja-Latgales 1990. aastatel käivitasid lauljad, kes õppisid ja kasutasid oma repertuaari ja laulmisstiili traditsioonilistes tingimustes. Lauljate ühinemine ansamblitesse andis nendele lauludele võimaluse kōlada jälle hoopis teistes tingimustes ja teises kontekstis. Muidugi kutsus see kontekst omakorda esile palju muutusi. 20. sajandi lõpus koosnes mitmehäälse laulmise praktika Põhja-Latgales paljudest elusatest traditsioonidest, mida esindasid erinevad ansamblid. Olukord muutus kiiresti 21. sajandil. Üha rohkem lauljaid lõpetas aktiivse laulmispraktika. Nende asemele tulid nooremad lauljad, kuigi neil ei olnud enam samasugust muusikalist kogemust nagu nende eelkäijatel. Võib tulla järeldusele, et nende ansambelite tegevus, kes viimase kahe kümnendi jooksul olid edukalt traditsioonilise mitmehäälse laulu repertuaari kindlaks funktsionaalseks raamistikuks, ei suutnud enam luua nooremale põlvkonnale võimalust õppida repertuaari. Ometi suutsid nad toetada arusaama, et Põhja-Latgale mitmehäälse laulu vormid on hinnaline pärand, mida peaks säilitama 21. sajandi traditsioonilise muusika varamus. Selle eesmärgi edendamiseks on korraldatud palju hariduslikke üritusi, tehtud koostööd etnomusikoloogide ja laulupedagoogidega. Nendel üritustel kasutatakse mitmeid alternatiivseid õpetamisvorme, alustades funktsionaalse konteksti rekonstrueerimisega ja lõpetades erinevate laulmise õppetubadega, kus mitmehäälseid laule õpitakse veel elus olevate vanemate lauljate käest. Niisiis on Põhja-Latgale mitmehäälne muusika, mis toodi juba kord „kliinilisest surmast“ välja, astumas oma teise elu uude faasi. Nende jõupingutuste tulemusi näeme tulevikus.